

АНОТАЦІЯ

Гевко В.Л. Порухення, невизнання або оспорювання суб'єктивних корпоративних прав та інтересів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, Київ, 2023.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням питань порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивних корпоративних прав та інтересів, спрямована на пошук шляхів удосконалення способів захисту корпоративних прав та інтересів з урахуванням міжнародного досвіду становлення та розвитку корпоративного права, а також судової практики розгляду корпоративних спорів.

У роботі визначено, що корпоративне законодавство України пройшло декілька етапів свого розвитку, а саме: «Становлення», що розпочався із здобуттям незалежності України та характеризується прийняттям перших законодавчих актів про корпорації; «Приватизаційний», що відзначався процесами приватизації та корпоратизації юридичних осіб державної форми власності; «Еволюційний» обумовлений усуненням негативних тенденцій із корпоративного управління та захисту корпоративних прав та інтересів, що мали місце у дев'яностих роках в Україні, та характеризуються прийняттям більшості ключових законодавчих актів, що з певними змінами діють і сьогодні; «Оновлення» корпоративного законодавства, що є етапом сучасності, що характеризується такими оновленнями як прийняття Законів України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про акціонерні товариства» (набрав чинності з 2023 року), «Про сільськогосподарську кооперацію» та інших. Але ще більш важливими законодавчими новелами є так звана «міграція правових норм», за якими дефініція поняття «корпоративних прав» та «корпоративних правовідносин» перемістилась із Господарського кодексу України до Цивільного кодексу України.

Встановлено, що корпоративне право Європейського Союзу пройшло також складний шлях від заснування, подальшої гармонізації, вдосконалення, і аж до сучасного стану його кодифікації. Воно сформувалось у результаті історичного розвитку в цілому права ЄС та його трансформації з міжнародного в окрему, специфічну самостійну правову систему. Пропонується виділяти такі етапи трансформації корпоративного права ЄС: перший (1957-1968) – «Заснування корпоративного права ЄС»; другий (1968-1999) – «Становлення корпоративного права ЄС»; третій (1999-2017) – «Модернізація корпоративного права ЄС»; четвертий (2017 і по сьогодні) – «Кодифікація корпоративного права ЄС».

В Україні адаптація корпоративного законодавства до права ЄС має свою тривалу історію, що її можна розподілити на такі періоди: перший етап започаткував співробітництво в узгодженні роботи над правилами заснування та діяльності компаній у ЄС та Україні є підписанням та ратифікацією у 1994 році Україною Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та його державами-членами (набрала чинності 1 березня 1998); другим етапом можна вважати прийняття в Україні у 2004 році Загальнонаціональної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу 2004 року; третій етап активізувався із укладенням Україною Угоди про асоціацію з ЄС 2014 року та триває і сьогодні.

Критеріями «ефективності» обраного способу захисту порушених, невизнаних або оспорюваних корпоративних прав та інтересів особи визначено: автономність, відповідність, реальність, збалансованість, остаточність.

Охарактеризовано умови, за яких суд може здійснювати «корегування» ефективності позовних вимог – самостійно визначати інший, більш ефективний, спосіб захисту корпоративних прав та інтересів ніж той, який обрав позивач: «Правова лакуна», «Відповідність», «Законність».

Визначено поняття корпоративного спору як спору, що зумовлює потребу захисту особою свого корпоративного права або інтересу у разі його порушення, невизнання або оспорювання шляхом звернення до суду чи іншого уповноваженого державою органу.

Встановлено характерні ознаки «порушення», «невизнання» та «оспорювання» корпоративного права, спільні та відмінні риси між ними. Відповідно, дано визначення таким поняттям: 1. Порушення корпоративного права є протиправна поведінка (діяльність, бездіяльність) особи, що не відповідає корпоративним законодавчим актам, локальним (внутрішнім) актам юридичної особи, корпоративним договорам, договорам укладеним юридичною особою з посадовими особами, корпоративним звичаям, порушує корпоративне право або інтерес іншої особи, наслідком чого є втрата особою повністю або частково корпоративного права або інтересу, або створення перешкод у здійсненні корпоративних прав або задоволенні корпоративного інтересу. 2. Невизнання корпоративного права як заперечення однією особою, яка не визнає право та не претендує на нього, існування суб'єктивного корпоративного права у іншої особи – носія права, що має наслідком виникнення невизначеності правового статусу останньої. 3. Оспорювання корпоративного права як заперечення однією особою, яка не визнає право, але претендує на нього, існування суб'єктивного корпоративного права у іншої особи – носія права, що має наслідком виникнення невизначеності правового статусу останньої.

Виявлено, що характерними ознаками корпоративної відповідальності є те, що: 1) корпоративна відповідальність виникає у корпоративних правовідносинах; 2) є наслідком порушення, невизнання, або оспорювання суб'єктивних корпоративних прав та інтересів особи; 3) специфічним суб'єктом корпоративної відповідальності, що забезпечує «корпоративний захист» для особи, яка його потребує, як і негативні наслідки для порушника, є юрисдикційний орган (суд, НКЦПФР, Мінюст тощо), який розглядає, і усуває наслідки порушення, невизнання, оспорювання корпоративного права та інтересу.

Встановлено, що засіб захисту корпоративних прав та інтересів слід розглядати як знаряддя, інструменти реалізації способу захисту корпоративних прав та інтересів. У судовій формі засоби захисту перетворюються на такі інструменти: позовні заяви, заяви про забезпечення доказів та позову, інші заяви по суті спору (відзив на позов, відповідь на відзив, заперечення на відповідь, пояснення третіх

осіб), заяви та скарги на стадії виконання рішення, апеляційні та касаційні скарги й інші.

Виділено такі характерні ознаки складності корпоративних спорів: «Комплексність», «Ємність», «Ефективність», «Багатосуб'єктність», «Множинність доказів», «Нестабільність правового регулювання» «Виключність місця розгляду спору», «Особливість розгляду під час воєнного чи надзвичайного стану».

Визначено, що критеріями забезпечення позову у корпоративних спорах є: законність форми та способу забезпечення; розумність та обґрунтованість забезпечення; адекватність забезпечення; взаємозв'язок між заходом забезпечення і предметом позову; співмірність вимог забезпечення; баланс інтересів у забезпеченні; забезпечення виконуваності рішення та захисту права; відшкодування збитків у забезпеченні.

Аргументовано, що суб'єктивне корпоративне право особи на інформацію, виконує декілька важливих функцій: 1) дозволяє особі мати відомості про юридичну особу на будь-якій стадії її життєдіяльності, від заснування, діяльності, і до її припинення; 2) дозволяє особі самостійно оцінити доцільність, і ефективність володіння нею корпоративними правами на кожній стадії «життєдіяльності» юридичної особи; 3) дозволяє ефективно реалізовувати усі інші корпоративні права, у тому числі право на управління, майнові права, переважні права тощо; 4) виступає певним «забезпеченням», запорукою дотримання і захисту корпоративних прав та інтересів засновника, учасника, акціонера, члена, особи яка вибула з юридичної особи.

Визначено, що передумовою виплати дивідендів є такі ознаки: прибутковість за певний період діяльності юридичної особи, наявність волевиявлення загальних зборів юридичної особи про розподіл прибутку шляхом виплати дивідендів, відсутність законодавчих заборон на виплату дивідендів. Ефективним способом захисту права особи на отримання дивідендів є позов про стягнення дивідендів, а не визнання недійсним рішення загальних зборів про невивілату дивідендів. Суд має право прийняти рішення про стягнення дивідендів лише за наявності рішення загальних зборів юридичної особи про спрямування прибутку на виплату

дивідендів, на підставі якого визначаються розмір належних позивачу-учаснику (акціонеру, члену) дивідендів, строки та порядок їх виплати. Прийняття господарським судом рішення стосовно спрямування прибутку (частини прибутку) юридичної особи на виплату дивідендів виходить за межі компетенції суду.

За результатами дослідження визначено пропозиції щодо вдосконалення корпоративного законодавства, що можуть бути використані у законотворчій діяльності. Матеріали дослідження є такими, що мають практичну зорієнтованість щодо використання у навчальній діяльності, адвокатській та судовій практиці.

Ключові слова: корпоративне право, корпоративний інтерес, юридична особа, товариство, договір, право на захист, порушення корпоративного права, невизнання корпоративного права, оспорування корпоративного права, корпоративний конфлікт, корпоративний спір, спосіб захисту, ефективний спосіб захисту, корпоративна відповідальність.

SUMMARY

Gevko V.L. Violation, non-recognition or challenge of subjective corporate rights and interests. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. The Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kyiv, 2023.

The dissertation is a comprehensive scientific study of issues of violation, non-recognition or contestation of subjective corporate rights and interests, aimed at finding ways to improve corporate legal relations and their protection, taking into account the international experience of the development of corporate legislation, as well as the judicial practice of handling corporate disputes.

The work determined that the corporate legislation of Ukraine went through several stages of its development, namely: "Establishment", which began with the achievement of Ukraine's independence and is characterized by the adoption of the first legislative acts on corporations; "Privatization", which was characterized by processes of privatization and corporatization of legal entities of state ownership; "Evolutionary" - the period of

elimination of negative trends in corporate governance and protection of corporate rights and interests observed in the nineties in Ukraine, adoption of most key legislative acts, which with certain changes are still in force today; "Update" of corporate legislation, which is a stage of modernity, characterized by such updates of corporate legislation as the adoption of the Laws of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies", the new version of the Law of Ukraine "On Joint-Stock Companies" (entered into force in 2023). But even more important legislative novelties are the so-called "migration of legal norms", according to which the definition of the concept of "corporate rights" and "corporate legal relations" moved from the Economic Code of Ukraine to the Civil Code of Ukraine.

The author was established that the corporate legislation of the European Union also went through a difficult path from its establishment, further harmonization, improvement and up to the current state of its codification. It was formed as a result of the historical development of EU law as a whole and its transformation from international to a separate, specific independent legal system. It is proposed to distinguish the following stages of the transformation of EU corporate law: the first (1957-1968) - "Establishment of EU corporate law"; the second (1968-1999) – "Establishment of EU corporate law"; the third (1999-2017) – "Modernization of EU corporate law"; the fourth (2017 to date) - "Codification of EU corporate law".

The manuscript states that the adaptation of corporate legislation to EU law in Ukraine has a long history, which can be divided into the following periods: the first stage, which initiated cooperation in coordinating work on the rules for the establishment and operation of companies in the EU and Ukraine by signing and ratifying in 1994 Ukraine signed the Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Community and its member states (which entered into force on March 1, 1998); the second stage can be considered the adoption in Ukraine in 2004 of the National Program for the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union in 2004; the third stage became more active with the conclusion of the Association Agreement with the EU by Ukraine in 2014 and continues today.

The concept of protection of corporate law is defined as a subjective corporate right of a person who has the opportunity to defend his violated, unrecognized or disputed corporate law on his own (self-defense) or by applying to state-authorized bodies in the way of stopping the violation, recognizing or restoring the right or collecting material compensation for damages. The criteria of "effectiveness" of the chosen method of protection of violated, unrecognized or disputed corporate rights and interests of a person are defined as: autonomy, compliance, reality, balance, finality.

The conditions under which the court can "adjust" the effectiveness of claims are characterized - independently determine a different, more effective way of protecting corporate rights and interests than the one chosen by the plaintiff: "Legal loophole", "Compliance", "Legality".

The concept of a corporate dispute is defined as a dispute arising from corporate relations, which refers to the protection of a person's corporate right or interest in the event of its violation, non-recognition or dispute in court, which is referred to a court or other state-authorized body.

The author was characteristic signs of "violation", "non-recognition" and "challenge" of corporate law, common and distinctive features between them are established. Accordingly, the following concepts are defined: 1. Corporate violation of a right or interest as illegal behavior (activity, inaction) of a person who violated a corporate right or interest that does not correspond to corporate legislative acts, corporate local (internal) acts of a legal entity, corporate agreements, other agreements concluded by a legal entity with officials, corporate customs, the consequence of which is the loss (termination, liquidation) of a person in whole or in part (reduction) or the creation of obstacles in the exercise of a person's corporate right or interest and the emergence of grounds for the protection of a violated corporate right or interest. 2. Non-recognition of corporate law as an objection by one person - the opponent, the existence of subjective corporate law in another person - the holder of the right, which results in a certain uncertainty in the person - the holder of the right - in his legal status, but the person - the holder of the right - does not lose subjective corporate law, and an opponent who does not recognize the right does not claim it in any way. 3. Challenging corporate law as an objection by one person - the

applicant – to the existence of a subjective corporate right in another person – the holder of the right – regarding the grounds for asserting that such a right belongs to the person – the applicant, which results in a certain uncertainty in the person – the holder of the right legal status. At the same time, the holder of the right does not lose the subjective corporate right, and the applicant, disputing this right, considers it his own - claims it.

The author was found that the characteristic features of corporate responsibility are that: 1) corporate responsibility arises as a responsibility in corporate legal relations; 2) it is a consequence of violation, non-recognition, or contestation of the subjective corporate rights and interests of a person; 3) the specific subject of corporate responsibility, which directly "creates" and provides "corporate protection" for the person who needs it, as well as the negative consequences for the violator, is the jurisdictional body (the court, the NKCPFR, the Ministry of Justice, etc.), which, ensuring the protection of corporate rights and interests of a person, considers and eliminates the consequences of violation, non-recognition, contestation of corporate rights and interests, or resolves issues of a compensatory nature, as well as the issue of holding the corporate violator to corporate responsibility.

The author was conclusion that the object of protection of corporate legal relations is not only violated, unrecognized or disputed subjective corporate law, but also corporate interest is argued.

The author has been established that the means of protection of corporate rights and interests should be considered as tools, instruments of implementation of the method of protection of corporate rights and interests. In the jurisdictional-judicial form, the means of protection are transformed into the following tools: statements of claim, statements to provide evidence and a claim, other statements on the merits of the dispute (response to the claim, response to the response, objection to the response, explanations of third parties), statements and complaints at the stage execution of the decision, appeals and cassation appeals and others.

The author was highlighted following characteristic features of the complexity of corporate disputes: "Complexity", "Capacity", "Efficiency", "Multisubjectivity", "Multiplicity of evidence", "Instability of legal regulation", "Exclusivity of the place of

consideration of the dispute", "Particularity of consideration during wartime or state of emergency".

The manuscript was determined that the criteria for securing a claim in corporate disputes are: legality of the form and method of securing; reasonableness and reasonableness of provision; adequacy of provision; the relationship between the security measure and the subject of the lawsuit; proportionality of security requirements; balance of interests in security; ensuring the enforceability of the decision and protection of the right; compensation for collateral damage.

The author is argued that a person's subjective corporate right to information performs several important functions: 1) it allows a person to have information about the corporation at any stage of its life, from its foundation, activity, and until its termination or until and after the person leaves the corporation ; 2) allows a person to independently assess the expediency and effectiveness of his ownership of corporate rights at each stage of the "life activity" of a legal entity; 3) allows effective implementation of all other corporate rights, including the right to manage, property rights, preferential rights, etc.; 4) acts as a certain "security", a guarantee of compliance and protection of the corporate rights and interests of the founder, participant, shareholder, person who dropped out of the company.

The author was determined that the prerequisites for the payment of dividends are the following characteristics: profitability for a certain period of the legal entity's activity, the presence of a will of the general meeting of the legal entity on the distribution of profits through the payment of dividends, the absence of legal prohibitions on the payment of dividends. An effective way to protect a person's right to receive dividends is a claim for the collection of dividends, rather than invalidating the decision of the general meeting on non-payment of dividends. The court has the right to make a decision on the collection of dividends only if there is a decision of the general meeting of the legal entity to direct the profit to the payment of dividends, on the basis of which the amount of dividends due to the claimant-participant (shareholder, member) and the terms and procedure for their payment are determined. The adoption of a decision by the commercial court regarding the

allocation of the profit (part of the profit) of a legal entity to the payment of dividends is beyond the court's competence.

This manuscript based on the results of the research, proposals for improving corporate legislation that can be used in law-making activities have been identified. Research materials also have a practical orientation for use in educational activities, advocacy and court practice.

Key words: corporate law, corporate interest, legal entity, company, founding documents, contract, dividends, right to defense, violation of corporate law, non-recognition of corporate law, contestation of corporate law, corporate dispute, method of protection, effective method of protection, corporate liability.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у вітчизняних наукових фахових виданнях

1. Гевко В.Л. Ефективні способи захисту порушених, невизнаних або оспорюваних корпоративних прав та інтересів особи у суді. *Юридична Україна*. 2021. № 12(228). С. 39-51. DOI: 10.37749/2308-9636-2021-12(228)-5.
2. Гевко В.Л. Захист права як елемент у структурі суб'єктивного корпоративного права особи. *Юридична Україна*. 2023. № 8(248). С. 51-55. DOI: 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-7.
3. Гевко В.Л. Порушення суб'єктивного корпоративного права особи як підстава для захисту права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. С. 214-218. DOI:10.35774/app2023.02.214. <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/2-2023.pdf>.
4. Гевко В.Л. Невизнання та оспорювання корпоративних прав як підстави захисту суб'єктивних корпоративних прав. *Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво»*. 2023. С. 206-211. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23.25>.
5. Гевко В.Л., Калаур І.Р. Здійснення та захист особою корпоративного права на розподіл прибутку товариства та отримання дивідендів. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 179-186. DOI: 10.32782/EP.2023.4.28.

Стаття у іноземному науковому періодичному виданні, що індексується в наукометричній базі Web of Science

6. Gevko V., Brusakova O., Posykaliuk O., Hrudnytskyi V., Sieriebriak S. Transformation of international forms of legal regulation of corporate relationships. *CUESTIONES POLÍTICAS*. 2023. Vol. 41 N° 78. P. 63-76. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.04>.

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Гевко В.Л. Актуальні питання судової практики із визначення юрисдикції корпоративних спорів за участі юридичних осіб залежно від їх організаційно-правової форми. Історичний екскурс та сучасний стан. *Рекодифікація Цивільного Кодексу України: перспективи правового регулювання корпоративних відносин*: Збірник наукових праць за матеріалами ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції (24 вересня 2021 року, м. Івано-Франківськ). НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2021. С. 25-35 С. 25-35.

8. Гевко В.Л. Характеристика розуміння поняття «засобу захисту» суб'єктивних корпоративних прав та інтересів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (16-17 квітня 2021 року, м. Тернопіль). Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2021. С. 275-277.

9. Гевко В.Л. Процесуальні особливості захисту корпоративних прав у суді під час дії воєнного стану в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні» (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ). НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2022. С. 28-39.

10. Гевко В.Л. Характеристика складності корпоративного спору, особливості процедури його розгляду у суді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-Українська війна: право, безпека, світ» (29-30

квітня 2022 року, м. Тернопіль). Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2022. С. 374-379.

11. Гевко В.Л. Забезпечення позову у корпоративних спорах як спосіб захисту корпоративних прав та інтересів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції *«Здійснення та захист корпоративних прав в Україні: шлях до європейських стандартів»* (6 жовтня 2023 року, м. Івано-Франківськ). НДІ приватного права і підприємництва імені акад.Ф.Г.Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2023. С. 33-37.